

K34/79

6749/6)

6/79

A. S. Losehle.

0-1b

Pedi manufacture of salt, ochre, etc.
Letswai.

- 2 Ho na le hwetswa mo Dikxalaopeng tse di okametseng kxwiti ya noka le mo kxwiting ya noka mo xo nang le dikxalaopa. Ke xore mo xo sa meleng byang xoba mohlwa mo mobu wa nthse o kwalang, xo xalaka bodila bya letswai, mo e reng xa motho a phasa boxodimo bya mobu o ka xodimo a hwetse ka mo fase mobu wa nthse e le o xadimang o bataletseng byale ka xe nke o omeletse xa motho a o kokota ka menwana ya seatla o lla o re: kuru-kuru. Xo na le batsebi ba ta lenoxilexo xatotse mobu o nang le letswai, modiro oo wa xo letsa letswai (xo dira letswai) ke modiro wa basadi le dikxarebe le basitsana. Dinoka tse xo letswang letswai xo tsona
- 3 ke Lokwena-bosexo, Phirwa, Sebelwane, Lanthlwe, le Lonwatau, le nokeng ya Tubatse letsibuxong le le bitswang xore ke: Lalokong. Xa xo letswa letswai xo nyakwa pitsa ya letsapa e taola e phulwa marobana ka fase xa yona byalo ka tetso ya mafsi a xo dira makxura. Xo epya mobu o wa letswai o thselwa ka mo pitseng o dubelwa ka mo pitseng ka meetsi xore e be leraxa la motleditlepe moraxo pitsa e beiwa mafexong a maxolo a matlapa xore pitsa e akalale xodimo xa ona ka mo fase xa pitsa xo beiwa lekapana le se nang selo xoba e ngwe pitsa e sa phulwang lesoba xore meetse ale a dubileng mobu o, wa letswai a rothele ka fa nthse xo fihlela xe xo bonwa ke moletsi
- 4 wa letswai xore meetsi a dubileng mobu o wa letswai ka moka a xwapile a rothetse ohle ka mo sebyaneng se beilweng ka mo tlase xa pitsa e ya tetso. Xe mobu o ka mo pitseng o sa fela o kwala bodila byo matla bya letswai meetsi a ka thselwa xape mobu wa dubiwa xoba motleditlepe xore metsi a rothe ka fase xape, xe a rothi le a fedile mobu o kwala bosula, xona xo tsewa meetsi ale a ka mo fase xa pitsa a thselwa mohlolong wa byalwa xo sekisa meetsi a xore e be a sekileng a senang dithlokwa xoba mabu. Xe a hlotlilwe a sekisitswe a thselwa mo pitseng xo xotswa mollo pitsa e nang le metsi a letswai e tsewa mollong xo apha, xona metsi a mo pitseng a tla bela a hale lehulo moapei a fele a okolla lehulo le xape

- 5 le xape xo fihla xe lehulo no meetsing le sa hlwe le etswa, xona mo metsing xo thoma xo ba le lebebe la makxakxapetla a letswai a mathata, a masweu xona moapei (moletsi) o thoma xo fela a okolla makxakxapetla a a masweu ka kxopa a thsela ka sebyaneng se sele a dira byalo le byalo xe meetsi a a bediswa ke mollo xo fihla xe xo sa hlwe xo etswa makxakxapetla a a lebebe la letswai xo no sala xo bela meetsi a sa tsweng selo. Ona a a thsoliwa a lahlwa a bitswa xore ke: Setseke. Moraxo xo tsewa letswai lela le thsetsweng sebyaneng le hlatswiwa ka meetsi a tonyang xore meetsi a Setseke a
- 6 tswe ohle mo letswaing xo sale lona letswai feela. Xa le hlatswitswe e le le leswana le xadikwa xabotse ka lebeya le hlatswitsweng xabotse xore le butswa le sehlwe le nka Setseke le mobu, moraxo xo nyakwa melebo ya serite sa thsehlo ya malalakwaetse senokelwa meetsing a thsetsweng sebyeng, meetsi e ba a teputepu ka ona letswai le bopiwa mnota le bopelwa mo merufsing xe le fedilexo bopya le beilwe tsatsing le omile xona le ka noka dijo tse byalo ka nama moroxo dithotse xoba xo ka bapatswa. Ka lona motho o kxona xo ka reka kxoxo mabele makxura a lefehlo xoba tse dingwe tse motho a ka ipatollang ka tsona, moxola o moxolo wa letswai ke xo natifisa dijo.

7 Letsoku.

A Letsoku le tswa kae?

b le tsewa kae?

c le dirwa byang?

d moxola wa lona keng?

Letsoku le epya fase mo thase xa ditlaba xo na le banna le basadi ba e leng batsebi ba mafelo a mo xo ka bang meepo ya letsoku.

Xaxolo mono lefaseng leno le epya seleteng sa ba xa mphahlele mo xo tusang kxosi Phatudi sethsabeng sa babina phuthi., e leng mosola wa noka ya Lepelle thoko ya lebowa mo naxeng eo ke mo Letsoku le epyang ka bonthsi. Xa le sa tswa xo epya mmala wa lona ke o mothobe ke xore o byalo ka mothobe wa lee la kxoxo xoba la nonyana.

K34/79

3

8 Letsoku ke letlapa-mobu, lona letlapa-mobu le xa le sa tswa ka moepong le bitswa xore ke modipa. Ka moraxo baepi ba kxobela matlapa-mobu a ba a ralelela xae, xe ba fihla ba kxobela disu (dibi) tsa dikxomo xoba xo yo rema thutse, kowa dithabeng ka tsona disu (dibi) xoba thutse ba tsuma matlapa-mobu a a bitswang xore ke modipa wa letsoku, ka xo a kxobela xo tee ya ba mmoto wa mokxobo mo xodimo xa ona ba bea disu (dibi) tse tsa dikxomo xoba thutse xomme ba xotsa mollo wa tuka xore matlapa-mobu a a swe ka moka, xe a swele a budule ka xo loka, a tla bonwa ka xe e sa hlwe e le a masehla a mothobe, e le a mahubedu. Xona xa e sa le modipa ke letsoku, le ka diriswa modiro wa lona xa le setse le besitswe le

9 thaxmilwe le budule e le le lehubedu modiro wa letsoku mo bathong ke o monthsi, ke selo sa bothsepi. Xe koma e aloxa, makxeswa a babuludi le dithlaba tea bona di tulelwa ka letsoku le hlakantswe le makxura a lefehlo xoba a nku le bona babuludi (dialoxa) ba tlola (ba tlotswa) mmele ka moka ka makxura a hlakantswexo le letsoku. Xona o hwetse ba re: Pere-reree! E le ka ba hubedu le makxeswa a le thlaba tse ba sepela mo motseng ba swere phata tse telele-telele tse bitswang xore ke: makxai. Le basuxi ba dithetho tse ka letsoku xe ba di soxile di budule, pele ba di tloka ba di thsela ka letsoku le hlakanthitswe le makxura a thsolo ya pudi xore thetho e e se ke ya fo ba e thsehla e be e bonalang bohubedu

10 bya letsoku. Basoxi ba makxopha ya dikxomo xo dirwa mexaswa xoba dintopa ba thsela letsoku mo mokxopheng wa kxomo, o hlakantswe le mooko wa thapo tsa dithsidi, xo byalo le xa xo souwa matheko a dipela, diphukubye, dinku, dithsipa le ona a tulelwa ka letsoku. Le mo bathong le a diriswa ka xe makxura a bona a xo tlola mmele a lefehlo xo fele xo thselwa letsoku xore makxura e se ke ya no ba a maswana makxura xo ratexa a mahulwana a bohulwana bya letsoku le makxura a xo tlotsa ngwana le ona a swanetse xo ba a letsoku xaxolo makxura a nku le a lefehlo xape letsoku le xopolwa xore ke sehla sa xo alafa xe motho a tswela diso tse nthsi mo mmeleng

- 11 dintho tse di thselwa letsoku le xa seruiwa se bolawa ke bolwetsi bya mahlo se thselwa lerojana la letsoku ka mo mahlong xore se fole Letsoku ke selo sa lethabo, xa koma ya banna e bolla xomme mo babuluding xo na le yo e leng ngwana kxosi yo e tla reng xe tataxwe a tsofetse xoba a hwile a tsa sedulo sa boxosi bakeng sa tataxwe, xona basiledi ba koma ke xore basitsana bohle ba mathumasa ba ba silelang koma ba tla tlotsa meriri ya bona kamela ka letsoku (maetse) seo ke taetso ya lethabo la xore xo bolla yo e leng kxosi modula setulo, xomme re thabile.
- Le yona koma ya basitsana (byale) xe ba aloxa ba silelwa matsoku ba tlotswa ka lona le hlakane le makxura a nku xoba a lefehlo ke
- 12 bothaepe byo boxolo bya dialoxa xo tlola ka letsoku, le ngwana xe a be a bolawa ke bolwetsi bya mooko xe a thoma xo ba xaone o xohlwa mmele ka moka ka letsoku le xe a be a tswele bolwetsi bya lekxwekxwe o xohlwa ka letsoku xe a fodile. Le mothepa xe a nyalwa yo e leng monyadiwa o tla tsebya le xo bonwa ka xe a na le mabodi a tlotsweng ka letsoku xo tee le ba e leng makxetle a xaxwe le leloko-loko. (Letswalo), le ngwana e monyane e sa tswang xo belexwa xe e le la mathomo a tswela ntle a bonwa ke batho a sa tswa ngwakong, o tlotswa ka ona makxura a hlakanthsitswe-xo le letsoku.
- Letsoku xa le swarwe manyaming ke xore mo lapeng le xo hwileng motho. Mohloloxadi xa a sware letsoku, xo a ila. Mohloloxadi
- 13 le bana bohle ba xaxwe xa ba sware letsoku xo fihla mohla ka fetsang lebaka le la bohloloxadi ka lona. Xape ka lona letsoku ba ritela moeta ka lona xe babupi ba yona ba feditse xo bopa ba sila letsoku ba nyaka moko wa thsidi ya Hwele ba hlakanya le lerole la letsoku ba thsela sebyaneng ba fela ba bata ka monwana ba tlotsa moeta ba ritela ka lona xore moeta e be o mohulwana ka lona letsoku le o xadime, bohulwana byo bo ka se ke bya tloxa xo fihla moeta o o onala o phsatlexa.

- 14 Letsoku le a bapatswa xaxolo ke bona ba Mphahlele le a rekwa ke batho bohle xo tee le babupi ba meeta le basuxi ba mekxopha theko ya lona ke mabele, thsaletse, le seriwa pudi le nku. Xa ba bapatsa ba ka se fihle mo metseng xo bapatsa, xona ba ba le hlaelelang ba le hloakang ba sila mefaxyo ba ya xona xa Mphahlele xo yo le reka xo la nthse, ka xe bona ba sa tsebe xo epya xa lona le mohuta wa le e leng la mmakxonthe-kxonthe. Xape letsoku ka ntle le xa Mphahlele le hwetswa kowa Loroka naxeng e ba reng ke Kxautswane xona moo xo na le mepo wa letsoku le le bitswang xore ke: Matemane. Lona ke mohuta o mong wa letsoku le e reng xa le besitswe le thsumilwe o hwetse e le le lehubidu-hubidu byale ka madi le lona le a ratexa xaxolo mo bathong le a bapatswa le a rekwa ka ditseka.
- 15 Letsoku le bopexile byale ka xa nke ke lefsika (letlapa) empa xa se letlapa ke mobu o ipopileng xo tee byale xa lekoloboto (lesai) le silwa lwaleng ka thsilo xore e sale e le lerole le lebotse la mathuma mo xo lona xa xo mabu (mobu) ke lrole feela xa le sitswe. Modiro wa xo le sila ke wa basadi le banna ba basuxi. Moepong wa bona xa xo no hwetswa mabedi feela xoba palwana, auwa, le hwetswa ka bonthsi mo dipotong tsa molete wa moepo le mo fase le mathoko a o le a molete. Xa le iswa xo bapatswa xa le bapatswe e sa le modiya le a thsungwa ke baepi xa le thsumilwe le a diriswa xoba xo rwalelwa dileteng tse le seng xona le rwalwa ke basadi methepa ka dintlatla, banna ka mekotla e beleswa xodimo xa makaba le dipokolo le iswa thekisong (papatsong) xo byalo le xo ba le nyaki (ba le tsomi).
- 16 Letsoku ka xoba le le hubidu byale ka madi, le xoba xo tswa xa Mphahlele, xo setse xo na le polelo e atileng xo dithsaba tse e seng tsa Mphahlele, ke seema sa bona, ba re, xe e etsa xe mosadi a bone lehla o la kxwedi (xe a bone kxwedi) ba re: "O ile xa Mphahlele" Xoba ba re: "O ile Tsokung" xoba ba re: "O thsetse noka ya Lerelle". Bao ke xore mosadi yo xoba kxarebe e o bone madi a kxwedi.

K34/79

6

Xe ba re: O ile xa mphahlele ke xore xa mphahlele xo letsoku le
lyalo ka madi xe ba re: O ile Tsokung ke xore mo mothong yo xo
madi a byalo ka letsoku; xe ba re: O thaeitse noka ya Lepelle
ke xore xa mphahlele ke mosola wa noka ya Lepelle xomle xo letsoku
le lyale ka madi.

- 17 lyalwa. Lyalwa bo dirwa kang? lo dirwa ka mabele; nabele-Thoro,
Lehea, Leotsa lyang? Xo tsewa nabele a leotsa lehea, nabele-thoro,
ka moo moapexi a akantsexo xo dira bonthsi bya byalwa ka xona,
o thsela mabele a ka pitseng ya nkxo e ka ba ka seroto (ntlatla)
xa kedi xoba xa raro xe mabele a le pitseng xo thselwa meetsi ka
bonthsi xore nabele a karabele, xona a tla hlwa meetsing matsatsi
a mabedi xoba a mararo. Ma moraxo a nthswa keetsing a thsollwa
lebatong la lapa xore a phophe meetsi, fao xo bitswa xore ke: Xo
ina mabele. Meetsi ale a beng a inne mabele a thsollwa a lahlwa,
pitsa e a oma xe e omile xo busetswa mabele ale pitseng e e beng
e a inne, xe a le moo pitseng, pitsa e tswalelwa ka lenkxeretla
- 18 la kobo xo pipa-pipetsa xore xo se tsene moya xo xole xo fisa xa
mphufutso. Fao xo bitswa xore xe : Xo bipa mabele. Xe mabele a
a bipilwe a thoma xo mela ka xo nthsa medu, mabele a ka bipywa
matsatsi a mabedi xoba a mararo. Moraxo a bipulwa a hwetswa a
nthseitse mtswana, xona a phatlalatswa moo lebatong la lapa a
anex a, a oma; xe a omile basadi ba thoma xo a sila, xore a fetoxe
bupi. Mabele a mabyalo a bitswa xore ke : mmela e ka ba Leotsa
lehea, mabele-thoro, xe a innwe a bipywa a bitswa xore ke mmela.
Xe basadi ba a sila xa ba a thume xore e le matoka ba a xaila xore
o be makxatheng a mathuma (matoka) le tlabotsa xaxolo re ka re ba
a sila matlabotsa e seng mathuma. Xa e le bupi xona basadi ba
- 19 thoma xo xebelelela metsi dipitseng tsa dinaxo, xo meetsi a xeletswa
basadi ba thsela bupi byo xamoo meetsing, "bupi byo bya mmela xa
bo sitwe bo sesu bya thselwa meetsing bo bitswa xore ke: Thiteletso.
Ke xore bupi bya xo apexa byalwa", bupi byo bya thiteletso moo
meetsing bo ka hlwa matsatsi a mabedi xoba le tee, xa e le selamo,
marexa matsatsi a mabedi xona bo thoma xo bela ka moo pitseng

20

meetsi e la a bodila, xe meetsi e le a bodila bupi byo bo thsetsweng dipitseng ka bontsi bo teketse fase xa pitsa byona bo bitswa xore ke: Dintsee, meetsi a a bitswa xore ke: mohloxotse. Xa xotswa mollo xo apelewa meetsi a a bodila a bitswang mohloxotse xe a bela xo ngathwa bupi byola bya dintsee xo faxwa ka byona motapa o bodila o o bitswang xore ke leseleba. Xa le budule xabotse xona moapexi wa sola, o solela ka dipitseng tse ditenang, selo le ka meeteng e senang selo. Xe xo apexa xo fedile xona leseleba le boetswa xo tee le theelwa pitseng e tee e kxolo xoba di pedi ka moo le leng ka bonthsi ka xona le a leswa le a fola xo fisa xo fihlela xa le tonya, tonyi-tonyi, moraxo xo tswa bupi byo bong, bya mmela o sitsweng xaxolo wa letsa xoba wa mabele-thoro bo tletse seroto (utlatla) bo hlakanthswa le leseleba le le tletseng pitsa xo fela xo hlakanthswa moo leselebeng le meetsi a tonyang xore e be motapa-tapa wa tokotoko, o mosesane, bupi byo bo hlakanthang le leseleba bo bitswa xore ke komelo. Xe bo ometswe bo thoma xo bela le xo fufula ka lehulo le lentshi, bo dira byalo lebaka la letsatsi ka moka moraxo xo tla batsebi ba nyala xe bo feditse xo bela ba bo kwa ka xo kxa ka sexo ba e nwa Maphroma. Modiro oo o tsebya

21 kudu ke banna-tia le basadi-tia xe bo kvala xore bo budule bo ka hlotlwa xona xo laelwa ba hlotle xore ba hlotle, xona bona ba tsea mehlotlo ba e kolobisa xore e be metsi moo ba e nokela ka mo pitseng e nang le byalwa, moraxo bo a hlotlwa, xe bo hlotlwa xo tswa meetsi a masohlana a bitswa xore ke byona byalwa. Ka moo mohlotlong xe o xamotse ka xo tiisa ke basadi xo sala, moroko ona o theelwa thoko, ke seje sa xo fepa dikolobe. Moroko wa mafelek o e seng diphufi o bitswa xore ke lesee ona o apexiwa o lewa ke batho. Byalwa xe bo bela bo cesu kya hlotlwa bo bitswa xore ke Maphoroma, xe bo hlotlilwe bo aroxantswe le moroko bo bitswa xore ke leseko. Modiro wa xo apexa byalwa xo bo thoma le xo be fetsa ke wa basadi. Byalwa ke seno sa banna-tiya le bakxalabye empa mehlang ya bo lehono bo nowa le ke basadi le masoxana. Bo direlwa letlabo la fela, le lethabo la monyanya le Matsema ba boreta ba re: Ke meetsana a masohlana mathabisa thsuana. Seema se re: byalwa xa bo hlakane le bohloa.

END S 749